

УДК 371.13.16:37.015

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-98-5-220-228>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ РОЛЕЙ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ ОСВІТИ

Н. В. Тігаренко

ORCID 0000-0002-6052-1567

Стаття присвячена аналізу проблеми трансформації професійних ролей сучасного вчителя початкової школи в умовах оновлення освіти. На основі аналізу нормативних документів, а також публікацій досліджень сучасних вчених визначено, що новопосталі вимоги роблять професійну діяльність вчителя початкової школи все більш складною та багатогранною, зростають вимоги до якісних характеристик фахівців цієї сфери. На основі розгляду Концепції Нової української школи обґрунтовано процес виникнення нових професійних ролей сучасного учителя для здобувачів першого рівня загальної середньої освіти.

Визначено, що трансформація професійних ролей сучасного вчителя зазначеного фаху обумовлена особливостями професійної діяльності в умовах оновлення освіти. Сучасний учитель початкової школи має бути готовим до будь-яких державних інновацій у сфері освіти через неперервну працю над власним професійним розвитком, буде здатним до постійного творчого пошуку й реалізації нових ідей, самовдосконалення, а також буде спроможним «вживатися» у нові професійні ролі. У процесі дослідження доведено необхідність та доцільність таких рольових позицій сучасного педагога як коуч, фасилітатор, тьютор, модератор, ментор з метою оптимізації освітнього процесу початкової школи. У процесі дослідження визначено, що в ролі фасилітатора педагог допомагає кожному вихованцю знайти шляхи вирішення проблеми, при цьому створюючи у класі сприятливу інтелектуальну та емоційну атмосферу психологічної підтримки для усіх учнів. У ролі тьютора сучасний вчитель початкової школи здійснює педагогічний супровід здобувачів першого рівня загальної середньої освіти. Мета учителя початкової школи в ролі модератора полягає в тому, щоб максимально налагодити комунікативну взаємодію в класі, організувати рефлексію для учнів відповідно до будь-якої педагогічної ситуації. У ролі ментора педагог допомагає тоді, коли учні просять про допомогу.

На основі ґрунтовного аналізу науково-педагогічних джерел встановлено, що така робота сприятиме формуванню в учнів початкової школи ключових компетентностей, забезпечить сприятливі стосунки між усіма учасниками педагогічного процесу, спрямовані на спільне дослідження, відкриття, пошук рішень.

***Ключові слова:** нові професійні ролі, учитель початкової школи, оновлення освіти, коуч, фасилітатор, тьютор, модератор, ментор.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Актуальність проблеми дослідження зумовлена суперечністю між наявними вимогами держави до висококваліфікованих, конкурентоспроможних вчителів початкової школи, здатних ефективно реалізувати кардинальні перетворення в галузі, та недостатньою готовністю вчителів до рівня якісної реалізації державної освітньої політики.

ґрунтовний аналіз нормативних документів, а також публікації досліджень сучасних вчених дають підстави стверджувати, що новопосталі вимоги роблять професійну діяльність вчителя початкової школи все більш складною та багатогранною, зростають вимоги до якісних характеристик фахівців цієї сфери.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Так склалося, що у різні історичні часи, змінювалися й оновлювалися функції вчителя й відповідно зазнавала змін професійна діяльність фахівця в галузі початкової освіти.

Серед дослідників, які приділяли велике значення професійній діяльності вчителів, насамперед слід зазначити педагогів-класиків. Так, у працях К. Ушинського сформульовано вимоги до вчителя, завдання педагогічної діяльності, зміст і методи педагогічної підготовки. На складності професійної діяльності вчителя з різних аспектів здавна наголошували й А. Макаренко, К. Ушинський та ін. Проблемам удосконалення педагогічної майстерності вчителя присвячені дослідження сучасних вчених, серед яких: В. Заремба, І. Зязюн, Т. Конькова, В. Федорчук та ін.

Особливого значення для нашого дослідження набувають праці, присвячені специфіці професійної діяльності вчителя початкової школи в умовах оновлення освіти, що стали предметом напрацювань А. Дрокіної, А. Крамаренко, Н. Нікули, І. Упатової та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз наукової літератури

свідчить, що однією із актуальних проблем сьогодення є дослідження проблеми щодо вдосконалення професійної підготовки вчителів початкової школи, у тому числі особливої значущості набуває проблема трансформації професійних ролей сучасного вчителя початкової школи в умовах оновлення освіти. Представлене дослідження ґрунтується на реалізації основних засад Концепції Нової української школи.

Метою дослідження є аналіз проблеми трансформації професійних ролей сучасного вчителя початкової школи в умовах оновлення освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ґрунтовний аналіз сучасних нормативних документів дає підстави свідчити, що вчитель початкової школи має бути висококваліфікованим педагогом, який не лише здійснює організацію навчання, виховання та розвитку здобувачів першого рівня повної загальної середньої освіти, а й орієнтується на всебічне розкриття їх інтелектуального та особистісного потенціалу. Очевидно, що в таких умовах змінюється традиційна роль педагога на уроці та поза його межами, оскільки кожен із учнів стає активним учасником освітнього процесу, який має максимально мислити, міркувати, вільно висловлювати та доводити свою думку.

У Концепції Нової української школи визначені такі нові ролі сучасного учителя, як коуч, фасилітатор, тьютор, модератор (Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи, с. 16).

Вважаємо необхідним розглянути дані поняття в аспекті професійної діяльності сучасного учителя початкової школи.

Коуч – це фахівець, тренер, який сприяє успішному досягненню визначеної мети, отримання позитивно сформульованих нових результатів у житті (роботі, навчанні). Проблеми коучінгу в педагогіці розглядали науковці, серед яких В. Гусак, С. Єфіменко, І. Кос, А. Пивовар та ін.

Педагогічний коучінг є спеціальною системою, що допомагає, використовуючи знання і досвід самого здобувача освіти, вирішити його певні потреби та проблеми. Так, коучінг у педагогіці покликаний підвищити продуктивність і ефективність навчання, а також підвищити самооцінку учня через його особистий потенціал.

У ролі коуча вчитель початкової школи допомагає здобувачу першого рівня загальної середньої освіти досягти поставленої мети, вселяє віру та надію в те, що в нього обов'язково все вийде.

Фасилітатор – педагог, який заохочує, стимулює та спрямовує процес самостійного пошуку інформації та спільної діяльності здобувачів

освіти. Деякі аспекти педагогічної ролі «фасилітатор» висвітлені у наукових працях Н. Волкової, С. Власюк, В. Гусака, А. Степанової та ін.

Мета сучасного учителя початкової школи в ролі фасилітатора полягає у тому, щоб підтримати учня на всіх етапах його освітньої діяльності через педагогічну взаємодію.

У процесі педагогічної фасилітації відбувається ефективний пошук шляхів, при якому усі учні класу будуть працювати злагоджено і продуктивно, при цьому засвоюючи теоретичну наукову інформацію, щоб потім знайти їй практичне застосування. У такий спосіб вчитель допомагає кожному вихованцю знайти шляхи вирішення проблеми, при цьому педагог є здатним створити в класі сприятливу інтелектуальну та емоційну атмосферу психологічної підтримки для усіх здобувачів першого рівня загальної середньої освіти.

Тьютор – особа, що веде індивідуальні або групові заняття із здобувачами освіти; репетитор, наставник, опікун (Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті Концепції Нової української школи). Аспекти педагогічної ролі тьютора в педагогіці привертала увагу сучасних науковців, серед яких О. Галюка, В. Гусак, О. Захарченко, С. Єфіменко та ін.

У ролі тьютора сучасний вчитель початкової школи здійснює педагогічний супровід здобувачів першого рівня загальної середньої освіти. Особливо роль тьютора важлива під час організації дистанційного навчання, коли учні потребують консультацій під час опрацювання навчального матеріалу.

Модератор – організатор групової роботи, що активізує і регламентує процес взаємодії учасників групи на основі демократичних принципів, забезпечує ділове спілкування, протоколювання процесу обговорення, проміжних і підсумкових результатів групової дискусії (Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті Концепції Нової української школи). Проблемами педагогічної ролі «модератора» цікавилися В. Гусак, О. Захарченко, С. Єфіменко та ін.

Мета учителя початкової школи в ролі модератора полягає в тому, щоб максимально налагодити комунікативну взаємодію в класі, організувати рефлексію для учнів відповідно до будь-якої педагогічної ситуації.

Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних педагогів (Д. Молоков, А. Мосейчук, Д. Ненашев, К. Шевчук, J. Furlong, T. Maynard) дає можливість виокремити необхідність формування й такої професійної ролі, як ментор.

Ментор – особа, що зацікавлена в розвитку знань, умінь, навичок та міжособистісних стосунків своїх вихованців (Тьютори, едвайсери, коучі, фасилітатори, ментори, наставники – хто є хто?).

Реалізуючи роль ментора, педагог самостійно встановлює інтенсивність та напрямок навчання, оскільки кожен з учнів є неповторним, а саме: з різним темпераментом, з певним рівнем розвитку, індивідуальною самоорганізацією тощо. У ролі ментора учитель початкової школи підказує, дає рекомендації, напрямок, але при цьому не дає готових інструкцій учню молодшого шкільного віку.

Слід зазначити, що у ролі ментора сучасний вчитель початкової школи допомагає тоді, коли здобувач освіти просить про допомогу. За нашим переконанням, однією із важливих умов успішного менторства є вміння педагога терпляче вислухати вихованця, зрозуміти його проблеми і насамперед налагодити з ним довірчі відносини.

Слід зазначити, що переліковані професійні ролі не лише не суперечать одне одній, а й є взаємодоповнювальними, комплексними, такими, що дозволяють повною мірою урахувати специфіку педагогічної діяльності учителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи.

За нашим переконанням, реалізація нових професійних ролей вчителя початкової школи є досить складним процесом, оскільки вимагає від нього вчасної розстановки пріоритетів в освітньому процесі й розкриття своєї особистості здобувачам освіти, дотримуючись особистісного характеру спілкування. Так, успіх професійної діяльності сучасного вчителя значною мірою залежить від побудови особистих контактів із вихованцями з огляду на їх індивідуальні потреби, особливості розвитку, прагнення.

Отже, сучасний вчитель початкової школи в процесі професійної діяльності має неодмінно реалізовувати різні ролі, тим самим спонукаючи здобувачів першого рівня загальної середньої освіти до самостійної роботи, до сприйняття, пошуку та обробки інформації. За нашим переконанням, систематичне «чергування» та комплексне «поєднання» нових професійних ролей дозволить сучасному педагогу максимально оптимізувати освітній процес, якісно реалізуючи кардинальні перетворення в галузі початкової освіти. Безсумнівно, така робота сприятиме формуванню в учнів початкової школи ключових компетентностей, забезпечить сприятливі стосунки між усіма учасниками педагогічного процесу, спрямовані на спільне дослідження, відкриття, пошук рішень.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, трансформація професійних ролей сучасного вчителя початкової школи обумовлена особливостями професійної діяльності в

умовах оновлення освіти. Сучасний учитель початкової школи має бути готовим до будь-яких державних інновацій у сфері освіти через неперервну працю над власним професійним розвитком, буде здатним до постійного творчого пошуку й реалізації нових ідей, самовдосконалення, а також буде здатним «реалізувати» нові професійні ролі.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів окресленої проблеми. Перспективним напрямом дослідницької діяльності вважаємо ідеї удосконалення педагогічної майстерності учителя початкової школи в умовах модернізації освіти.

Література

1. Берека В., Галас. А. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 496 с.
2. Єфіменко С. Нові професійні ролі сучасного педагога. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferenc-19-20/ix-mizhnarodna-naukovo-praktychna-onlain-internet-konferentsiia-problemy-ta-innovatsii-v-pryrodnycho-matematychnii-tekhnologichnii-i-profesinii-osviti/sektsiia-2/10483-novi-profesijnii-rol-i-suchasnoho-pedahoha> (дата звернення: 15.09.2020).
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 17.09.2020).
4. Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті Концепції Нової української школи. URL: https://vseosvita.ua/library/prezentacia-novi-profesijnii-rol-i-zavdanna-suchasnoho-vchitela-v-konteksti-konceptii-novoi-ukrainskoi-skoli87164.html?fbclid=IwAR02ufY9Maf0SmPpdTjXM6_rsp8xVNeI2dG2fagQ6V7bjT3V0tE5Pqgm7QM (дата звернення: 17.09.2020).
5. Проект про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-profstandartu-za-profesiyami-vchitel-pochatkovih-klasiv-zzso-vchitel-zzso> (дата звернення: 15.09.2020).
6. Тьютори, едвайсери, коучі, фасилітатори, ментори, наставники – хто є хто? URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1697-tiutory-edvaisery-kouchi-fasylitatory-mentory-nastavnyky-khto-ie-khto> (дата звернення: 16.09.2020).

References

1. Bereka V., Halas. A. (2018). *Profesiina kompetentnist vchytelia pochatkovykh klasiv: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv [Professional competence of primary school teachers: a textbook for teachers]*, 496. Kharkiv: Ranok (ukr).
2. Yefimenko S. *Novi profesiini roli suchasnoho pedahoha [New professional roles of a modern teacher]*. Retrieved from <https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferenc-19-20/ix-mizhnarodna-naukovo-praktychna-onlain-internet-konferentsiia-problemy-ta->

- innovatsii-v-pryrodnycho-matematychnii-tekhnologichnii-i-profesiinii-osviti/sektsiia-2/10483-novi-profesijnyi-rol-i-suchasnoho-pedahoha (date of appeal: 15.09.2020) (ukr).
3. *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]* / Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (date of appeal: 17.09.2020) (ukr).
 4. *Novi profesiini roli i zavdannia suchasno vchytelia v konteksti Kontseptsii Novoi ukrainskoi shkoly [New professional roles and tasks of a modern teacher in the context of the Concept of the New Ukrainian School]*. Retrieved from https://vseosvita.ua/library/prezentacia-novi-profesijni-rol-i-zavdanna-sucasnogo-vchitela-v-konteksti-koncepcii-novoi-ukrainskoi-skoli87164.html?fbclid=IwAR02ufY9Maf0SmPpdTjXM6_rsp8xVNeI2dG2fagQ6V7bjT3V0tE5Pqgm7QM (date of appeal: 17.09.2020) (ukr).
 5. *Proiekt pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiamy "Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity", "Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity" [Project on approval of the professional standard for the professions "Primary school teacher of general secondary education", "Teacher of general secondary education"]*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuyedlya-gromadskogo-obgovorenniya-proyekt-profstandartu-za-profesiyami-vchitel-pochatkovih-klasiv-zzso-vchitel-zzso> (date of appeal: 15.09.2020) (ukr).
 6. *Tiutory, edvaisery, kouchi, fasylytatory, mentory, nastavnyky – khto ye khto? [Tutors, advisors, coaches, facilitators, mentors, mentors - who is who?]* Retrieved from <https://osvitanova.com.ua/posts/1697-tiutory-edvaisery-kouchi-fasylytatory-mentory-nastavnyky-khto-ie-khto> (date of appeal: 16.09.2020) (ukr).

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІОНАЛЬНИХ РОЛЕЙ СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Н. В. Титаренко

Статья посвящена анализу проблемы трансформации профессиональных ролей современного учителя начальной школы в условиях обновления образования. На основе анализа нормативных документов, а также публикаций исследований современных ученых установлено, что новые образовательные требования делают профессиональную деятельность учителя начальной школы все более сложной и многогранной, растут требования к качественным характеристикам специалистов этой сферы. На основе рассмотрения Концепции Новой украинской школы обоснован процесс возникновения новых профессиональных ролей современного учителя для соискателей первого уровня общего среднего образования. Определено, что трансформация профессиональных ролей современного учителя указанной специальности обусловлена особенностями

професійної діяльності в умовах оновлення освіти. Сучасний вчитель початкової школи повинен бути готовим до будь-яких державних інновацій в сфері освіти і неперервній роботі над власним професійним розвитком, бути здатним до постійного творчого пошуку і реалізації нових ідей, самосовершенствованию, а також «вживатися» в нові професійні ролі.

В процесі дослідження доведена необхідність і цілесобразність таких ролевих позицій сучасного педагога, як коуч, фасилітатор, тьютор, модератор, ментор з метою оптимізації освітнього процесу початкової школи. В процесі дослідження встановлено, що в ролі фасилітатора педагог допомагає кожному вихованцю знайти шляхи вирішення проблеми, при цьому створюючи в класі сприятливу інтелектуальну і емоційну атмосферу психологічної підтримки для всіх учнів. В якості тьютора сучасний вчитель початкової школи здійснює педагогічне супроводження соискателей першого рівня загальної середньої освіти. Мета вчителя початкової школи в ролі модератора полягає в тому, щоб максимально налаштувати комунікативне взаємодія в класі, організувати рефлексію для учнів згідно з будь-якою педагогічною ситуацією. В якості ментора педагог допомагає тоді, коли учні просять про допомогу.

На основі ретельного аналізу науково-педагогічних джерел встановлено, що така робота буде сприяти формуванню у учнів початкової школи ключових компетентностей, забезпечити сприятливі стосунки між усіма учасниками педагогічного процесу, направлені на спільне дослідження, відкриття, пошук рішень.

Ключові слова: нові професійні ролі, вчитель початкової школи, оновлення освіти, коуч, фасилітатор, тьютор, модератор, ментор.

TRANSFORMATION OF PROFESSIONAL ROLES OF MODERN PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE CONDITIONS OF EDUCATION UPDATE

N. V. Titarenko

The article deals with analysing the problem of transforming professional roles of modern primary school teachers in the conditions of education update. Based on the analysis of normative documents, as well as publications of modern scientists, it is determined that the latest requirements make professional activities of primary school teachers more complex and multifaceted. At the same time, requirements for quality characteristics of specialists have been constantly increasing. According to the Concept of the New Ukrainian School, the process of introducing new professional roles of modern teachers are explained for bachelor students. It is established that transforming the professional roles of modern primary school teachers is due to the peculiarities of professional activities in the conditions of education update. Modern primary school teachers must be ready for any state innovations by continuous professional development,

as well as be able to search and implement new ideas, self-improve and "get used" to new professional roles. When carrying out the research, the necessity and expediency of such role roles of modern teachers as coaches, facilitators, tutors, moderators, mentors are proved in order to optimize educational process at primary school. It was determined that having a facilitator role, the teacher helps each pupil to find ways to solve problems, while creating a favorable intellectual and emotional atmosphere of psychological support for all students in the class. As a tutor, a modern primary school teacher provides pedagogical support to primary school students. The purpose of a primary school teacher as a moderator is to maximize communicative interaction in class, to organize reflection for students in accordance with any pedagogical situation. As a mentor, a teacher helps when the child asks for help.

After analysing scientific and pedagogical references thoroughly, it is established that such diversified work will promote key competencies formation of primary school students and stimulate favorable relations between all participants in pedagogical process, aimed at learning, search for solutions, joint research.

Keywords: *New professional roles, primary school teacher, education update, coach, facilitator, tutor, moderator, mentor.*

Тітаренко Наталія Володимирівна – вчитель початкових класів Харківської гімназії № 163 Харківської міської ради Харківської області (м. Харків, Україна). E-mail: natalititarenko7@ukr.net

Титаренко Наталья Владимировна – учитель начальных классов Харьковской гимназии № 163 Харьковского городского совета Харьковской области (г. Харьков, Украина). E-mail: natalititarenko7@ukr.net

Titarenko Natalia Volodymyrivna – Primary School Teacher, Kharkiv Gymnasium № 163 of Kharkiv City Council in Kharkiv Region (Kharkiv, Ukraine). E-mail: natalititarenko7@ukr.net